

PARLAR I ENTENDRE: Quines dificultats!?

Miquela M. Sastre Vidal
Logopeda

P arlar i entendre, expressar-se i comprendre, són dos processos contínuament presents als centres educatius. En realitat, la comunicació és un element bàsic a tota activitat humana. S'ha arribat a afirmar que la relació educativa és bàsicament, una relació comunicativa (Zabala, 1995).

Aquesta comunicació es duu a terme utilitzant una eina molt valuosa, eficaç i eficient, com és el llenguatge.

Es pot afirmar que els alumnes de secundària en general tenen adquirit completament el codi lingüístic que els permet mantenir correctament relacions comunicatives amb l'entorn (sempre i quan deixem de banda el tema del català pels nous nadius, alumnes d'incorporació recent o tardana que no dominen la nostra llengua).

Ara bé, no tots els alumnes es troben en aquesta situació: hi ha persones que han tingut o que continuen amb alguna dificultat en el procés d'adquisició i desenvolupament del llenguatge, o que tenen un problema adquirit posteriorment. Aquestes persones estan realment en desavantatge perquè es troben amb problemes seriosos en el seu procés educatiu.

Un trastorn de llenguatge pot suposar, en primer lloc, una dificultat de relació social: els entrebancs a l'hora de comprendre un missatge o d'expressar allò que es pretén comunicar poden condicionar el tipus de relació que estableix l'alumne amb companys i amb adults. A partir d'aquí, són fàcilment deduïbles les implicacions negatives sobre el desenvolupament de la personalitat del subjecte que el pateix.

En segon lloc, un condicionant important a l'hora d'accedir al coneixement. El llenguatge és l'eina principal d'accés a la cultura. Escoltant, parlant, llegint i escrivint podem participar i aprendre de l'entorn. Una dificultat en el domini del llenguatge pot condicionar tot el procés d'aprenentatge, i conduir a una situació de fracàs escolar que no tendria perquè donar-se en situacions de capacitat cognitiva adequada.

En tercer lloc, el llenguatge té també una funció intrapersonal, d'estructuració del propi pensament. Sense entrar en la discussió sobre les relacions pensament-llenguatge, és digne de tenir en compte aquest fet a l'hora de tractar amb alumnes

amb alguns dels trastorns del llenguatge. Encara que sigui per tenir el compte quina via d'entrada d'informació prioritzarem, si la visual o l'auditiva, per exemple.

Les dificultats de comunicació i llenguatge poden aparèixer bé a les primeres etapes de desenvolupament, o bé en qualsevol moment de la vida dels subjectes. En qualsevol cas, l'evolució d'aquestes dificultats depèn del tipus de trastorn, de la gravetat, de la intervenció que hagi rebut, i de les pròpies característiques de la persona. Aquesta evolució, però, és un procés que no acaba a la infantesa, sinó que és possible que continui al llarg de tota l'escolaritat o que es perpetui a la vida adulta.

Quins tipus de problemes de comunicació i llenguatge podem trobar a l'etapa d'educació secundària, i quines implicacions poden tenir sobre el procés educatiu?

Primerament, els trastorns de producció del llenguatge. Poden ser errors d'articulació, ocasionats per problemes orgànics o per dificultats pràxiques. En aquest cas, poden condicionar a l'hora de parlar en públic i de relacionar-se amb els companys. Si els errors d'articulació s'acompanyen de problemes de discriminació, de tipus perceptiu, possiblement vagin associats a problemes en la lectura i l'escriptura, i també en l'aprenentatge d'idiomes. Si no intervenim sobre aquests processos perceptius (discriminació) probablement la intervenció sobre els efectes (faltes d'ortografia, per exemple) no sigui eficaç.

També consideram dins aquest grup els trastorns de la veu (disfonies), i els trastorns de la fluï-

desa de la parla (tartamudesa o disfèmia). Aquests darrers poden tenir un efecte devastador en la construcció de la personalitat de qui ho pateix, per les fortes implicacions emocionals que suposa i com condiciona les relacions socials, especialment a etapes adolescents en què les amistats i la percepció que els altres tenen d'un mateix és tan important.

En un altre grup, encabiríem els anomenats trastorns "purs" del llenguatge, especialment el trastorn específic del llenguatge (TEL) i les afàsies. En el primer cas, i generalitzant es pot dir que és un problema de comprensió i d'expressió que no és secundari a cap altre trastorn físic, psíquic ni sensorial. Són alumnes amb dificultats per expressar-se i per comprendre textos i discursos orals i escrits.

Encara que aquest trastorn s'hagi detectat a educació infantil o a primària, és una dificultat molt greu i que evoluciona de forma especialment lenta, de manera que quan arriben a l'institut potser continuen amb un codi restringit, en el sentit de poca habilitat lingüística, dificultats en l'adquisició i comprensió de lèxic, en la comprensió d'estructures sintàctiques complexes, en la utilització complexa de pronoms, del llenguatge figurat, o la capacitat d'estructurar un discurs coherent.

En el cas de les afàsies o dificultats de llenguatge ocasionades per traumatismes cranioencefàlics, o altres problemes neurològics, són problemes incorporats una vegada adquirit el codi lingüístic inicial. Les característiques poden ser tan variades com tipus de problemes de llenguatge, per tant ens remetem a apartats anteriors.

A continuació, és important parlar de les persones amb dificultats de recepció del llenguatge o sordesa. La situació a secundària pot variar de forma molt significativa depenent de com el subjecte té adquirit un codi lingüístic, ja sigui oral o gestual. D'aquesta incorporació dependrà la possibilitat de comprendre missatges orals i escrits, i per tant d'accedir al currículum.

Encara que la situació als darrers temps ha variat significativament, les dades generals sobre els resultats acadèmics dels alumnes sords no són gens bones: la majoria dels alumnes sords fracassen en els seus estudis i molts pocs accedeixen a estudis superiors, en una proporció significativament major que la que cabria esperar segons la capacitat intel·lectual. Aquestes dades fan pensar seriosament en la necessitat de canviar l'enfocament de la intervenció, en relació sobretot a l'accés al currículum.

A més de possibles dificultats de comprensió i d'expressió, dependents de cada cas, poden aparèixer dificultats de tipus social: relacions amb els companys poc normalitzants, no acceptació de la discapacitat i per tant rebuig a la utilització de les pròtesis auditives, etc.

Per acabar el ventall de dificultats, ens hem de referir a dos grups més: les persones amb discapacitat psíquica, i els alumnes amb trastorns generals del desenvolupament (TGD). Les persones amb discapacitat psíquica solen tenir problemes de comprensió i d'expressió, encara que amb moltes diferències entre ells, de manera que ens podem trobar com una habilitat conversacional alta pot enganyar sobre les seves capacitats de comprensió reals. El cas és que necessitaran una adaptació del llenguatge per poder comprendre i millorar en l'aprenentatge.

En canvi, les persones amb TGD tenen dificultats bàsicament en les habilitats comunicatives. En els casos més lleus, són joves amb problemes de comunicació en el sentit de relació, amb interessos restringits, amb dificultats de relació social. Els costa especialment interpretar situacions socials, comportaments dels altres. No tenen perquè presentar problemes d'aprenentatge, ja que el seu nivell cognitiu no està afectat.

En totes les situacions que s'han descrit és necessària la intervenció conjunta i coordinada dels professors i altres professionals per poder oferir la resposta més adequada que permeti que aquests alumnes aprenguin.

Hauria d'intervenir el departament d'orientació, per tal de guiar, coordinar i organitzar els recursos i procediments necessaris. S'ha de comptar amb personal de suport que col·labori amb el professorat en les adequacions del currículum (programació, adaptació de textos, material). S'ha de comptar amb la intervenció del logopeda com a especialista en dificultats de comunicació i llenguatge, i involucrar la família i altres entorns socials en la tasca. D'aquesta manera possiblement contribuïrem a la millora del procés d'aprenentatge de l'alumne, facilitant-li l'accés a la cultura i el propi desenvolupament personal.

